

ΒΙΩΣΙΜΟΣ Ή ΑΕΙΦΟΡΙΚΟΣ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΣΜΟΣ
Οι καταναλωτικές συνήθειες των μαθητών σε σχέση με την αγορά
προϊόντων και τη διαχείριση απορριμμάτων

Καρυδά Ελένη, Δρ.*¹ - Κασούτας Μιχάλης, υπ. Δρ.²

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: επιστημονική έρευνα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η διερεύνηση των καταναλωτικών συνηθειών των μαθητών σε σχέση με την αγορά προϊόντων και τη διαχείριση απορριμμάτων, που επιχειρεί να παρουσιάσει η παρούσα εργασία, αποσκοπεί, αφενός, σε μια πρώτη καταγραφή των συμπεριφορών που οδηγούν στον υπερκαταναλωτισμό και, αφετέρου, στο να αποτελέσει το έναυσμα για την ανάπτυξη προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης υπό το πρίσμα του βιώσιμου ή αειφορικού καταναλωτισμού³.

Προς την κατεύθυνση αυτή σχεδιάστηκε πιλοτική έρευνα σε μαθητές των Δ', Ε' και ΣΤ' τάξεων του Δημοτικού σχολείου. Στα πλαίσια της πιλοτικής έρευνας συμπεριελήφθησαν ερωτήματα που αφορούσαν: (α) καταναλωτικές συνήθειες των μαθητών, σε σχέση με την αγορά προϊόντων⁴ και (β) καταναλωτικές συνήθειες των μαθητών σε σχέση με τη διαχείριση προϊόντων και απορριμμάτων⁵.

Στην παρούσα εισήγηση συζητούνται τα ευρήματα της πιλοτικής εφαρμογής της έρευνας, ενώ αναπτύσσονται και προτάσεις για την πιθανή αξιοποίησή της στην εκπαιδευτική πράξη με απώτερο σκοπό την υιοθέτηση βιώσιμων ή αειφορικών καταναλωτικών προτύπων συμπεριφοράς από τους μαθητές⁶.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο - και στα πλαίσια της αντιμετώπισης των σύγχρονων περιβαλλοντικών προβλημάτων - οι κυβερνήσεις των κρατών-μελών έχουν διαμορφώσει κανονισμούς, οδηγίες και νόμους. Παρόλα αυτά η επιτυχής αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων αυτών απαιτεί τη «μεταρρύθμιση της ανθρώπινης διανοήσης», κατά τον Καστοριάδη, την αλλαγή δηλαδή των στάσεων και των συνηθειών εκατομμυρίων Πολιτών στον πλανήτη. Ως εκ τούτου η Εκπαίδευση έχει να επιτελέσει ένα σημαντικό ρόλο, αρκεί να λάβουμε υπόψη ότι διανύουμε ήδη τη *Δεκαετία της Εκπαίδευσης για τη βιώσιμη ή αειφόρο ανάπτυξη*,⁷ με σημείο αναφοράς το έτος 2007, το οποίο έχει οριστεί ως Έτος Καταναλωτισμού και Περιβάλλοντος.

¹ Καρυδά Ελένη, Διδάκτορας Π.Τ.Δ.Ε. Αθηνών, email: caridahel@yahoo.gr

² Μιχάλης Κασούτας, Μ.Εδ., υποψήφιος Διδάκτορας Π.Τ.Δ.Ε. Αθηνών, υπότροφος Ι.Κ.Υ, email: michel4278@yahoo.com

³ Καρυδά, Ε. (2006), *Σχεδιασμός και υλοποίηση προγραμμάτων σχολικών δραστηριοτήτων*, Αθήνα:Π. Κυριακίδη.

⁴ Τρικαλίτη, Α. & Παλαιοπούλου-Σταθοπούλου, Ρ. (1999), *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση για βιώσιμες πόλεις*, Αθήνα:Ελληνική Εταιρεία για την Προστασία του Περιβάλλοντος & της Πολιτιστικής Κληρονομιάς,

⁵ Παπαδόπουλος, Δ. & Σκούλλος, Μ. (2003), *Τα απορρίμματα στη ζωή μας*, ΜΙΟ-ΕCSDE, Αθήνα:www.medies.net

⁶ UNESCO-UNEP (2002), *Youth Exchange-Towards Sustainable Lifestyles. Training Kit on Responsible Consumption-The guide*. Paris: UNESCO.

⁷ Unesco (2003), *Education for Sustainable Development: International Decade of Education for Sustainable Development, 2005-2014*, www.unesco.org/education/tlsf.

Για καθαρά πρακτικούς λόγους και για τις ανάγκες της παρούσας εισήγησης θα θεωρήσουμε ως *βιώσιμη ή αειφόρο ανάπτυξη* την ανάπτυξη που ανταποκρίνεται στις ανάγκες του ανθρώπου σήμερα, χωρίς να υποθηκεύει την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να αντιμετωπίσουν τις δικές τους ανάγκες.⁸

Η έννοια της κατανάλωσης συνδέεται άμεσα με την έννοια της βιώσιμης ή αειφόρου ανάπτυξης, καθώς παραπέμπει σε ένα από τους βασικούς πυλώνες που την προσδιορίζουν, αυτόν της Οικονομίας⁹. Έτσι εκτός από τις κοινωνικές και πολιτισμικές παραμέτρους που υπεισέρχονται στην έννοια της αειφόρου ή βιώσιμης ανάπτυξης και σχετίζονται με την αύξηση του ανθρώπινου πληθυσμού και τα καταναλωτικά πρότυπα ζωής, έχουμε και τις οικονομικές παραμέτρους, όπως είναι η παραγωγή εξειδικευμένων προϊόντων με μικρό χρόνο ζωής, η μη αειφορική παραγωγή προϊόντων, κ.ά. Καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση των παραπάνω παραμέτρων που προσδιορίζουν το βιώσιμο ή αειφορικό Καταναλωτισμό έχει η Αγωγή του Καταναλωτή. Ως εκ τούτου η Εκπαίδευση καλείται να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο σε σχέση με τα παρακάτω ζητήματα:

- Τη μείωση της κατανάλωσης και η οικονομία με σκοπό την εξοικονόμηση φυσικών πόρων και πρώτων υλών.
- Τη μείωση του όγκου των απορριμμάτων (σεβασμός στο παλιό, επαναχρησιμοποίηση παλιών υλικών, ανακύκλωση, κ.ά.)
- Την εξοικονόμηση ενέργειας
- Τη μείωση της ρύπανσης

Επομένως, εκτός των άλλων, η Εκπαίδευση για τη βιώσιμη ή αειφόρο ανάπτυξη καλείται μέσα από την εφαρμογή κατάλληλων στρατηγικών και συνεργασιών με ποικίλους φορείς και οργανισμούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης (π.χ. UNESCO-UNEP, OECD, κ.ά) να ανταποκριθεί στις νέες προκλήσεις.

ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Στην παρούσα εισήγηση αποτυπώνεται μια πρώτη προσπάθεια ανάδειξης και αξιοποίησης ποικίλου εκπαιδευτικού υλικού, που ανασύραμε από διάφορες πηγές και σχετίζεται με το χαρακτήρα των σύγχρονων καταναλωτικών προτύπων αγοράς προϊόντων και διαχείρισης των απορριμμάτων. Ως ζητούμενο δε προκύπτει ο εντοπισμός των μη αειφορικών πρακτικών, η διαχείριση των οποίων μπορεί με μια βραχυπρόθεσμη ή μακροπρόθεσμη προοπτική να αποδώσει τα αναμενόμενα. Να αλλάξει τον προσανατολισμό σε μη αειφορικές πρακτικές σε ό,τι αφορά την αγορά προϊόντων και τη διαχείριση απορριμμάτων.

ΜΕΘΟΔΟΣ

Η πιλοτική έρευνα της οποίας αποτελέσματα παρουσιάζουμε έγινε σε δείγμα 106 μαθητών Δημοτικών σχολείων της Νίκαιας, των τάξεων Δ', Ε' και ΣΤ' κατά το τρέχον σχολικό έτος. Η δειγματοληψία έγινε τυχαία ανά συστάδες σε σχολικές μονάδες της Νίκαιας, όπου ως συστάδα θεωρήθηκαν τμήματα των Δ', Ε' και Στ' τάξεων. Η έρευνα αφορά στην καταγραφή και διερεύνηση καταναλωτικών συνηθειών των μαθητών σε σχέση με την αγορά και διαχείριση προϊόντων καθώς και τη διαχείριση απορριμμάτων.

⁸ Unesco (2003), Education for Sustainable Development (2003): *Sustainable Development: An Evolving Concept*, www.unesco.org/education/tlsf

⁹ UNEP, (2002), *10 Years after Rio: The UNEP assessment, Industry as a partner for sustainable development*.

Η έρευνα ήταν ποσοτική και ως μέσο χρησιμοποιήθηκε Ερωτηματολόγιο¹⁰ 32 ερωτήσεων κλειστού τύπου που σχεδιάσαμε για τον σκοπό αυτό. Οι ερωτήσεις αφορούσαν δύο ευρείες κατηγορίες συνηθειών: (α) καταναλωτικές συνήθειες όσον αφορά την αγορά προϊόντων και (β) καταναλωτικές συνήθειες των μαθητών όσον αφορά τη διαχείριση προϊόντων και απορριμμάτων. Ακολούθως οι ερωτήσεις του ερωτηματολογίου μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε 16 υποκατηγορίες κριτηρίων. Κατάλληλες επαγωγικές στατιστικές δοκιμές («Phi», «X2», «Fisher's exact test» κ.ά.), χρησιμοποιήθηκαν προκειμένου να διαπιστωθούν σημαντικές διαφορές σε υποομάδες του δείγματός μας (Morgan et al. 2004).

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Τα ευρήματα της πιλοτικής μας έρευνας παρουσιάζουν το μαθητικό πληθυσμό που απετέλεσε το δείγμα μας εν γένει ακατάρτιστο σε ζητήματα Αγωγής του Καταναλωτή. Σε ορισμένες ερωτήσεις παρουσιάστηκαν μεγάλα ποσοστά σε απαντήσεις που αφορούσαν καταναλωτικές συμπεριφορές που δεν προάγουν τον βιώσιμο ή αειφορικό καταναλωτισμό με αποτέλεσμα να παρουσιάζουν εξαιρετικό ενδιαφέρον για την εκπαίδευση, δεδομένου ότι αφορούν μεγάλο τμήμα του μαθητικού πληθυσμού και θα ήταν καλό να ληφθούν υπόψη σε κάθε εκπαιδευτική προσπάθεια που αποσκοπεί στην Αγωγή του Καταναλωτή. Επιπλέον, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα για τις 16 υποκατηγορίες των ερωτήσεων διεξοδικά και συζητούνται. Τέλος, παρουσιάζονται διαφορές σε υποομάδες του δείγματός μας με τη χρήση κατάλληλων επαγωγικών στατιστικών δοκιμών.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Παρουσιάζεται ένα έλλειμμα ενημέρωσης, πρακτικής εφαρμογής και δυνατοτήτων άσκησης σε αειφορικές καταναλωτικές συμπεριφορές, σε θέματα διαχείρισης προϊόντων και απορριμμάτων στο μαθητικό πληθυσμό, που απετέλεσε το δείγμα μας. Αυτό το κενό θα πρέπει να καλυφθεί με το σχεδιασμό κατάλληλων εκπαιδευτικών προγραμμάτων που όχι μόνο θα ενημερώνουν τους μαθητές, αλλά θα ασκούν τους μαθητές και θα τους δίνουν τη δυνατότητα να εφαρμόσουν καταναλωτικές συμπεριφορές που προάγουν τον βιώσιμο ή αειφορικό καταναλωτισμό, κάνοντάς τον όχι περιστασιακή δραστηριότητα, αλλά τρόπο ζωής. Μια τέτοια, όμως, προσέγγιση είναι ιδιαίτερα απαιτητική και υποχρεώνει για ένα μεγαλύτερης κλίμακας σχεδιασμό και προγραμματισμό.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αθανασάκης, Α. (1996), *Οικοπεριβαλλοντική Παιδαγωγική*, Αθήνα: Χρήστος Ε. Δαρδάνος.
- Αθανασάκης, Α. & Κουσουρή, Θ. (1999), *Περιβάλλον και Οικολογία στην Εκπαίδευση*, Αθήνα: Χρήστος Ε. Δαρδάνος.
- Θεοφιλίδης, Χ. (1995), *Η συγγραφή Επιστημονικής Εργασίας*, Αθήνα: Δαρδάνος Γ.
- Καλαϊτζίδης, Δ. & Ουζούνης, Κ. (1999), *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: Θεωρία και Πράξη*, Ξάνθη: Σπανίδης.
- Καρυδά, Ε. (2006), *Σχεδιασμός και υλοποίηση προγραμμάτων σχολικών δραστηριοτήτων*, Αθήνα: Π. Κυριακίδη.
- Κέντρο Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας, *Ενεργώ*, Υπουργείο Ανάπτυξης.

¹⁰ Θεοφιλίδης, Χ. (1995), *Η συγγραφή Επιστημονικής Εργασίας*, Αθήνα: Δαρδάνος Γ.

- Ματσαγγούρας, Η. (2000), *Θεωρία και Πράξη της Διδασκαλίας, Θεωρία της Διδασκαλίας*, Τ.Α, Αθήνα: Gutenberg.
- Ματσαγγούρας, Η. (2000), *Θεωρία και Πράξη της Διδασκαλίας, Στρατηγικές Διδασκαλίας, Η κριτική σκέψη στη διδακτική πράξη*, Τ.Β, Αθήνα: Gutenberg..
- Σκορδούλης, Κ. & Σωτηράκου, Μ. (2005), *Περιβάλλον, Επιστήμη και Εκπαίδευση*, Αθήνα:Leader books.
- Φλογαΐτη, Ε. (1993), *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*, Αθήνα: Ελληνικές Πανεπιστημιακές εκδόσεις.
- Hale, M. (1993), *Ecology in Education*, Cambridge University Press.
- Morgan, G. A., Leech, N. L., Gloeckner, G. W. & Barrett, K. C. (2004). *SPSS for Introductory Statistics: Use and Interpretation*. (2nd ed.). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Palmer, J. A. (1998), *Environmental Education in the 21st century*, London: Routledge.
- UNESCO (2002), *Teaching and learning for a sustainable future, A multimedia teacher education program*, Paris: UNESCO
- UNESCO-UNEP (2002), *Youth Exchange-Towards Sustainable Lifestyles. Training Kit on Responsible Consumption-The guide*. Paris: UNESCO.
- UNESCO (2002), *Εκπαίδευση: Ο θησαυρός που κρύβει μέσα της*, Αθήνα: Gutenberg.
- UNEP (2002), *10 Years after Rio:The UNEP assessment, Industry aw a partner for sustainable development*.
- UNEP Mediterranean Action Plan (MCSDD), (2001), *Sustainable Development in the Mediterranean Region*.
- UNESCO (2002), *Education for Sustainability-from Rio to Johannesburg: Lessons Learnt from a Decade of Commitment*.
- UNESCO (Agenda 21), *Βασικά κείμενα για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, Τεύχος 4^ο: Το κεφάλαιο 36 της ημερήσιας διάταξης 21 (AGENDA 21)*, Πανελλήνια Ένωση Εκπαιδευτικών για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση – Ελληνική Εταιρεία για την Προστασία του Περιβάλλοντος & της Πολιτιστικής Κληρονομιάς.
- Wheeler K.A. & Blijur, A.P, eds. (2001), *Education for Sustainable Future: a Paradigm of Hope for the 21st Century*, New York: Kluwer Academic.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΙ ΙΣΤΟΤΟΠΟΙ

www.unesco.org/education/tlsf:

Unesco and Sustainable Development.

Education for Sustainable Development (2003): *Partnerships for ESD*

Education for Sustainable Development (2003): *International Decade of Education for Sustainable Development, 2005-2014*

Education for Sustainable Development (2003): *The World Summit on Sustainable Development: Reaffirming a Common Goal*

Education for Sustainable Development (2003): *Sustainable Development: An Evolving Concept*.

Education for Sustainable Development (2003): *Education for Sustainable Development*.

Education for Sustainable Development (2003): *A Transdisciplinary Approach to Education: An Instrument for Action*.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ

Βιώσιμος ή αειφορικός καταναλωτισμός, καταναλωτικές συνήθειες των μαθητών, καταναλωτικά πρότυπα, αγορά προϊόντων, διαχείριση απορριμμάτων, Δεκαετία της Εκπαίδευσης για τη βιώσιμη ή αειφόρο ανάπτυξη, βιώσιμη ή αειφόρος ανάπτυξη, . UNESCO-UNEP.

ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

ΕΠΩΝΥΜΟ : **ΚΑΡΥΔΑ – ΘΟΥΛΙΩΤΗ**

ΟΝΟΜΑ : **ΕΛΕΝΗ**

ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΑ : **Εκπαιδευτικός Πρωτοβάθμιας
Εκπαίδευσης
Εκπαιδευτικός Αγγλικής Γλώσσας
(κάτοχος Proficiency)
Συγγραφέας**

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ : *Ναυαρίνου 8, Νίκαια – Πειραιάς,
T.K. 18451*

ΤΗΛΕΦΩΝΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ : *210 4932689–6946988567*

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ : *caridahel@yahoo.gr*

ΦΟΡΕΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ: Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής
Εκπαίδευσης Εθνικό και
Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
(τηλέφωνο εργασίας:2103688473).